

## ОДЛИКОВАЊЕ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

*За дугогодишњи рад и изузетне заслуге за образовање правника и значајан допринос развитку правне теорије и праксе правосуђе СР Србије, а поводом прославе тридесете годишњице правосуђа Социјалистичке Србије Председник СФР Југословије одликовао је Правни факултет у Београду орденом Заслуга за народ са црвеном звездом.*

*Вукова награда, коју је Правни факултет у Београду примио на почетку ове школске године, и ова одликовања, прва су јавна признања овакве врсте која је он примио у току свог више од 100 година дугог постојања и рада.*

*Ово високо признање уручио је Правном факултету председник Председништва СР Србије Дража Марковић. Свечаности и пријему који су тим поводом организовани 4. априла 1977. на Правном факултету присуствовали су највиши политички и управни руководиоци Републике Србије, града Београда, ректор и проректори Београдског универзитета, наставници и студенти Правног факултета, декани или представници других југословенских правних факултета, и других факултета Београдског универзитета и многи научни и културни радници Београда.*

*Примајући одликовања, Декан Правног факултета у Београду, професор др Драгомир Стојчевић, рекао је:*

Друже Председниче,

Другарице и другови,

Дозволите ми да у име студената, наставника и стручних и техничких сарадника Правног факултета у Београду захвалим другу Титу за високо признање које нам је учинио додељивањем ордена који сте нам данас уручили.

Друже Председниче, дозволите ми да се посебно захвалим Вама што сте наши времена да дођете у нашу средину, уручите нам овај орден и поделите са нама, и тиме учините још већим, понос и радост којим нас испуњава одликовање које смо добили.

Нас посебно чини радосним и поносним чињеница што ово одликовање добијамо у години у којој народи и народности Југославије славе

један од најдражих јубилеја — 40 година доласка Друга Тита на чело Партије и његов 85. рођендан.

У овој години пуни се 136 година како је почела настава права у Београду, 121 година откако је отворено одељење права на Великој школи, 72 године како је то одељење добило назив Правни факултет Универзитета у Београду и 32 година како је поново почела настава на њему у слободној Југославији.

Током овог времена његови студенти и професори су били у првим редовима борбе за остварење прогресивних идеја времена у коме су живели и радили, вођени увек жељом да се оствари мир, разумевање и општа људска солидарност и једнакост међу народима, и братство и јединство међу народима и народностима Југославије. Зато је природно што су међу члановима Комунистичке партије, после радника, највидније место увек имали београдски студенти, а међу њима нарочито студенти права. У борби за остварење задатака које им је поставила Партија, хиљаде студената и свршених студената Правног факултета у Београду херојски су издржали мучења и малтретирања у шестојануарским главњачама, казаматима и концентрационим логорима. Хиљаде студената и свршених студената Правног факултета у Београду били су истакнути борци и руководиоци наше социјалистичке револуције. На плочи испред ове учионице, уклестана су имена неколико десетина народних хероја студената и свршених студената нашег факултета. Са поносом, али и са пуним осећањем обавеза које нам то намеће, читамо ту имена Ивана Милутиновића, Лоле Рибара, Буре Стругара, Кузмана Јосифовског, Милкина Кушића, Ратка Павловића, Бранка Крсмановића и др. Многи садашњи професори нашег Факултета у својим младим данима са пушком у руци су градили социјалистичку Југославију. Многи од професора нашег Факултета тамновали су у фашистичким затворима и логорима а неки су тамо оставили своје животе.

Настављајући своје славне традиције, Правни факултет, његови студенти и наставници, налазе се и у социјалистичкој Југославији и у првим редовима борбе за прогрес, социјализам и самоуправљање. Многи наши свршени студенти и многи наши наставници су били, и сада су, на најодговорнијим политичким партијским и државним функцијама или су чланови значајних комисија и савета. Деведесет од сто наставника и половина редовних студената сада су чланови Савеза комуниста. Увек политички и класно ангажован, следећући курс Савеза Комуниста, Правни факултет у Београду је настојао и настоји да увек буде руковођен научним марксизмом и умео је увек да се обрачуна са онима који су покушавали да га са тога пута скрену. Својим укупним деловањем он је увек представљао и сада представља организацију удруженог рада која пожртвовано остварује своје задатке у социјалистичкој изградњи.

У протекле 32 године, у којима су се односи у нашем друштву мењали и усавршавали брзином која није до сада забележена у историји, Правни факултет у Београду је увек настојао и успевао, некада са више, некада са мање успеха, да прати развитак и прилагођава се потребама друштва. Ако упоредимо податке, видећемо да су у том

периоду наставни планови, програми и уџбеници из основе измењени; — настава је у знатној мери интензивизирана — нарочито увођењем обавезних вежби. Број студената, наставника, дипломираних студената и доктора повећао се вишеструко. Ми имамо данас 5 пута више студената, и 3 пута више наставника него 1946 године. Само на 12 смерова последипломских студија имамо данас преко 800 студената прве године и преко 500 студената друге године и још неколико стотина студената и докторанада старијих генерација који сада раде своје семинарске радове, полажу усмене испите и раде своје магистарске и докторске тезе.

Иако ради у скоро неиздржљивим смештајним условима, јер је смештен у згради предвиђеној за 10 пута мањи број студената и 5 пута мањи број наставника него што има у протекле 32 године Правни факултет у Београду је дао друштву око 17.000 дипломираних правника, око 4.000 правника првог степена, више од 300 магистара и више од 400 доктора наука. Још увек је скоро 90 одсто правника који се налазе у пракси у СР Србији завршило правни факултет у Београду, скоро 30 проценага наших студената, нарочито на последипломским студијама, долазе из покрајина и других република и већина се враћа у своје републике да се запосли. Магистри и доктори нашег Факултета су наставници на свим правним и многим другим факултетима (политичких, економских, организационих наука итд.) у Југославији и многим факултетима у иностранству.

Наставници нашег Факултета одрже више од 600 часова наставе недељно, обаве више од 50.000 испита и неколико хиљада колоквијума годишње, више од 3000 консултација са студентима последипломских студија и прочитају и дају примедбе на више стотина семинарских, магистарских и докторских радова. Поред тога они, често преко граница своје моћи, увек су радили и сада раде на оснивању нових правних и других факултета широм Југославије и њиховом оспособљавању за самосталан рад. Реч је о Новом Саду, Нишу, Приштини, Сплиту, Титограду и Бања Луци. Велики број асистената са свих ових и других факултета налазе се на последипломским студијама у Београду, а један број наших наставника предаје на последипломским студијама које организују други факултети.

У последњим годинама чине се напори да се Факултет, још више него раније, отвори према друштву. У том циљу закључено је неколико самоуправних споразума о дугорочној сарадњи, који су делимично и реализовани; проширен је круг средњих школа чији свршени ученици имају право да се упишу на студије и број факултета чији свршени студенти имају право да се упишу на последипломске студије код нас; ангажовано је више од 40 стручњака из праксе за разне видове помоћи у настави; један број студената одлази на једномесечну праксу у судаове и друге организације итд.

И поред велике оптерећености школским и друштвеним функцијама и обавезама, многи наставници су успели да стекну углед истакнутих научних радника у земљи и иностранству, да постану чланови дома-

ћих и иностраних академија наука, почасни доктори наука, председници, чланови управе или чланови многих домаћих и међународних научних друштава. То је све учинило да се Факултет афирмише и као један од значајних научних центара у области правних и друштвених наука. Многи наши професори су из почасти позвани да држе предавања у многим и најпознатијим универзитетским центрима у свету. Многи су држали запажене реферате или кореферате по бројним домаћим и међународним научним скуповима.

Правни факултет у Београду издаје двомесечни часопис у коме се, углавном, објављују радови његових наставника и студената. Али они су, истовремено, често главни сарадници или уредници многих других часописа. Више наших наставника су директори научних установа, руководиоци пројеката или тимски сарадници у њима. За протекле 32 године наставници и сарадници Правног факултета у Београду објавили су скоро 10 пута више уџбеника и монографија него што је објављено свих ранијих 100 година правне наставе у Београду.

Друже председниче,

Другарице и другови,

Свесни смо да, поред успеха, имамо и много недостатака, али ми дозволите да се у овом свечаном тренутку, у коме бележимо наше успехе, не задржавамо на њима дуго. Пред нама је даље усавршавање наше самоуправне организованости и даље уходавање информисаности и самоуправног одлучивања, а нарочито даље укључивање студентске и опште јавности у њега. Пред нама је даље прилагођавање наставних планова програма, режима студија, уџбеника система испита, потребама друштва. Пред нама је даље политизирање живота и рада студената на Факултету. Пред нама је и даље усклађивање међусобних односа и даље изграђивање заједништва између свих радних људи — наставника, студената, стручних служби итд. итд.

Уверавам Вас да смо ми тих недостатака и задатака свесни, да чинимо напоре да их у датим условима отклонимо и извршимо, до смо извесне успехе у том погледу постигли, да су нам циљеви и задаци које пред нас поставља Савез комуниста и стално усавршавање и прилагођавање потребама бржег самоуправног социјалистичког развика стална брига.

Зато одликовање које сте нам данас уручили и част коју сте нам указали Вашим доласком у нашу средину, примамо не само као признање за досадашње наше напоре и успехе него и као обавезу и подстрек да на том послу са још више ентузијазма истрајемо.

## НЕКЕ БЕЛЕШКЕ У ВЕЗИ СА VI ЈУГОСЛОВЕНСКИМ САВЕТОВАЊЕМ О ИНФОРМАЦИОНИМ СИСТЕМИМА

Нагли пораст броја и обима информација, као једна од основних карактеристика савременог света, захватио је, готово без изузетака, све области и подручја друштвеног живота и активности. „Инфлација” информација није поштедела ни област права. Напротив. Споменимо, само, примера ради, да је током рада на пројектовању и изградњи информационог система града Београда, утврђено да се на подручју града води око 4200 различитих картотека и евиденција најразличитијих врста. Ако поред овог податка имамо у виду да је само рад управе у Југославији регулисан општим правним актима чији број премашује цифру од 40.000 јединица, јасно је да се морају пронаћи адекватни начини руковања — располагањем и коришћењем — оволиким бројем података и информација. Проналажење и коришћење ових података мора се поједноставити и упростити како би се омогућила и остварила ефикасна и ефективна примена и остваривање права. У оваквим друштвеним условима, стварање савремених информационих система и банака података постаје неопходност и представља једино решење ефикасног супротстављања „поплави” информација и података на подручју права. Савремени информациони системи су, по својој снази и могућностима, такви да у својим електронским меморијама и оперативним јединицама имају капацитете за чување и обраду стотине милиона података и да их доведу у међусобну систематизовану везу, тренутно „сервирајући” кориснику оне информације које су му у датом тренутку потребне и релевантне.

Како је правна норма у својој бити једно правило понашања, то се и она може посматрати као (својеврсна) информација о томе како се један субјект правног односа мора понашати у датој ситуацији да би постигао одређени — индивидуални, заједнички или друштвени — циљ, било да је реч о остваривању неког корисног правног и/или економског ефекта или избегавању примене одређене правне санкције. У оваквом контексту и само право, као скуп норми, односно, правила о понашању правних субјеката, може се посматрати и као систем информација о понашању тих субјеката. Са друге стране, како право представља један логичан и међусобно усклађени систем норми, односно, информација, правне норме су, као правне информације, у начелу подобне за система-тизовање, чување, обраду, селекционисање и коришћење применом савремених средстава електронске технике и одговарајуће технологије обраде података. У најширем смислу, један савремени правни информациони систем сачињавале би систематизоване и међусобно усклађене правне информације са три „основна” подручја права, мада је могуће за свако подручје инаугурисати и посебне, релативно самосталне, информационе системе, као и релативно самосталних информационих подсистема у оквиру њих. Прво, то је подручје легислативе, где се као релевантне правне информације појављују нормативни акти — закони и

други општи правни акти и прописи. Друго, подручје јудикатуре где се као релевантне правне информације појављују судске одлуке односно изводи из оваквих одлука. И коначно, правне информације у виду ставова и мишљења доктрине и теорије из појединих правних области. У целини посматрано, цело „право“, односно скуп правних информација из свих ових области, могуће је „учитати“ у меморију електронског рачунара, где се чува, и што је најбитније, стоји на непосредном и тренутном располагању могућим корисницима оваквих информација: законодавцу, судији, органу управе, научним радницима, грађанима и другим евентуалним корисницима. Новина при увођењу и коришћењу правних информационих система није у врсти (ни обиму) правних информација које треба користити при доношењу прописа, суђењу, раду управе итд., већ у *квалитативно новом* начину располагању и коришћењу правних информација — квалитативна новина која се огледа у потпуности, сигурности, тачности и брзини при располагању, проналажењу и коришћењу потребних и релевантних правних информација у датом случају. Основна сврха савремене правне информатике, као дисциплине која проучава правила прикупљања, систематизовања, обраде, чувања и проналажења одговарајућих правних информација, јесте управо та, да кориснику потпуно, тачно и благовремено пружи оне правне информације које су му потребне за доношење мериторне одлуке, у тренутку када су му потребне и у облику и обиму у којем му требају. Правна информатика, а страна и нека домаћа искуства то већ и потврђују, пружа, у савременим условима, непроцењиву помоћ не само правној пракси већ и емпиријским и теоријским истраживањима у области права. Ван сваке је сумње да аутоматизовано коришћење систематизованих правних информација, не само што је од изузетног друштвеног и политичког значаја у погледу повећања ефикасности примене и остваривање права већ је од значаја и за научно обогаћивање теоријске и доктринарне правне мисли уопште, а посебно на подручју остваривања квалитетнијег и садржајнијег образовања правних кадрова на одговарајућим високошколским установама.

Мора се, међутим, имати у виду да је пројектовање и имплементација једног тако сложеног система као што је савремени правни информациони систем, подухват који симултано захтева знатно ангажовање кадровских, техничких, финансијских и других извора. Стога се његово остварење не може замислити без тимског рада групе стручњака различитих, али и неопходних, профила: инжењера, електротехничара, математичара, систем аналитичара и програмера, економиста и, наравно, прваника, као и ангажовање одговарајућих друштвено-политичких и других друштвених субјекта и фактора. Из свих ових разлога, од посебног је значаја да се, поготово када је у питању пројектовање и стварање правног информационог система, и стручњаци из области права у много већој мери него до сада окрену разматрању ових питања и перспектива. Уз то, неопходно је посветити и одговарајућу пажњу образовању правних кадрова који би имали основна знања из правне информатике на ширим основама. У том смислу поједине правне високошколске уста-

нове у нас већ то и предвиђају својим планом и програмом наставе, као што је случај са Правним факултетом у Београду где се, почевши од школске 1977/78. године уводи Правна информатика као посебни предмет. Растућа „бујица“ правних информација, већ данас, а поготово сутра не сме нас затећи неспремне да јој се супротставимо.

Друштво за информатику Србије, Савез машинских и електротехничких инжењера и техничара Југославије и Југословенско удружење корисника средстава за аутоматску обраду података, у сарадњи са Институтом „Борис Кидрич“ — Винча, Институтом „Михаило Пупин“ — Београд и Београдским сајмом организовало је *VI југословенско саветовање о информационим системима*. Саветовање је одржано 19. и 20. маја 1977. године у Београду.

У складу са досадашњом вишегодишњом праксом да се сваке године одржава — и да се у том смислу поступа и наредних година — овогодишње, VI Југословенско саветовање о информационим системима окупило је око 230 учесника из готово свих наших република и покрајина (СР Босна и Херцеговина, СР Македонија, СР Хрватска, СР Словенија, СР Србија и САП Војводина), као и једног броја еминентних института и научних установа. У току дводневног трајања Саветовања, поднето је укупно 48 реферата којима је обухваћена, са различитих аспеката, проблематика практичног и теоријског карактера везана за пројектовање, имплементацију и функционисање информационих система.

VI Југословенско саветовање о информационим системима радило је у пленуму и три секције: I секција — Информациони системи у привреди и јавној управи; II секција — Искуства из обраде и преноса података, и III секција — Образовање и кадрови. Како би искуства и разматрања из области информационих система изнета на овогодишњем Саветовању, била у што већој мери доступна онима који су за ову проблематику заинтересовани, Друштво за информатику Србије издало је „Зборник радова VI југословенског саветовања о информационим системима“ у којем су садржана 38 реферата. Остали реферати који су били изнети на Саветовању, а нису обухваћени Зборником, биће објављени у наредним бројевима часописа „Пракса“, југословенска ревија за АОП, чији је издавач Управни одбор Југословенског удружења корисника средстава за аутоматску обраду података.

Након отварања и уводне речи организатора Саветовања, на Пленарној седници своје су радове изложили и образложили следећи референти: мр. Љ. Дуловић („Системска питања информатике у Југославији“), проф. С. Хан („Технологија комуницирања са електронским рачунарима сутра“), I. Wesley — Танасковић („Информациони системи у науци и техници“), др Д. Јустин („Концепт и искуства републичког рачунског центра Љубљана — заједничког рачунског центра за више корисника“), проф. др Т. Алексић, Б. Лазич („Проблеми школовања високошколског кадра за рачунску технику и информатику“), др М. Петровић („Информациони системи за потребе очувања и заштите човекове околине“), др П. Могин, И. Симин („Методологија за избор software-а за руковање

базама података") и проф. др Д. Кавран („Правни проблем интегралне обраде података о грађанима“).

Рад по секцијама одвијао се према предвиђеном програму и плану рада, где су након краћег излагања референата вођене дискусије и измене мишљења и искуства о појединим питањима из респективне области. У оквиру рада I секције — Информациони системи у привреди и јавној управи, изнета су искуства и разматрања у вези са проблемтиком увођења и функционисања информационог система у појединим областима као што су привредне организације, удружени рад, хемијска, метална и друге индустрије, ПТТ саобраћај, радио везе и телекомуникације, очување и заштита човекове околине, медицина, пројекција и изградња градских комплекса, материјално пословање привредних и других организација, комасација земљишта, унапређење делатности и рада неких друштвено-политичких заједница и тако даље. Рад II секције — Искуства из обраде и преноса података, одвијао се у правцу упознавања учесника и размене искустава око појединих питања обраде и преноса података, и у вези с тим разматрана су питања ефикасности рада система за аутоматску обраду података, проблематика комуницирања са рачунарима, одређивања структуре датотека, климатизација просторија рачунских центара и других (углавном техничких) услова у вези са радом ових центара, искуства у погледу апликације појединих пакета програма, набавке и одржавања техничке опреме (hardwarea) и програма (softwarea). У оквиру рада III секције — Образовање и кадрови, дискутовало се о месту и улози кадрова — „информатичара“. Вођена је полемика о томе како треба да изгледа физиономија таквог једног стручног профила, на који начин треба приступити образовању оваквих кадрова, каква је њихова улога у пракси и о неким другим питањима. Колико се из дискусије и разговора могло закључити, информатичар би, према једној „концепцији“, био стручњак одређеног профила усмерен на рад са савременим информационим системима, без потребе да има неко посебно знање из области „основне делатности“ којом се дата организација бави. Насупрот томе, изражена су и схватања по којима би информатичар у знатној мери морао да има знања из области „основне делатности“ којом се организација бави, као и да у одговарајућој мери буде оспособљен за обављање послова који су везани за послове информатичара. Мада по овом питању није донет неки посебни став секције, констатовано је, између осталог, да, са једне стране, постоји очигледна потреба за кадровима оваквог профила, али да, са друге стране, сваким даном се постиже напредак и поједностављење у начину и техници комуницирања човека и рачунара, те би у сваком случају било корисно и даље бавити се овим питањима и разматрати их на будућем састанку или неком другом скупу који третира ову или сличну проблематику.

На овогодишњем Саветовању истакнуто је и питање везано за правни аспект интегралне обраде података о грађанима, а у склопу тога, посебно питање овлашћења лица или субјеката који ове податке могу користити и њима располагати, те како пружити одговарајућу заштиту



од злоупотреба, с обзиром да развој и функционисање савремених информационах система може довести (и доводи) до настанака центара и банака података у којима се сакупљају најразличитији подаци о грађанима. Пошто Устав и закон пружају гаранцију неповредивости основних права и слобода грађанима, овакви подаци морају бити на одговарајући начин заштићени од злоупотреба и неовлашћеног коришћења и располагања. У гаранцији и заштити одговарајућих права и слобода човека и грађанина огледа се и стварна мера и степен остварене демократије у једном друштву. Узимајући ове околности у обзир, као и неке друге, чула су се и мишљења учесника да на будућим саветовањима треба, у већој мери него што је то било до сада, посветити пажњу и „друштвеном“ — социолошком, правном, политичком, итд. — аспекту информационах система, а не само оном „техничком“, што је до сада, сем извесних изузетака, углавном био случај. Поред тога, истакнуто је да се информациона систем може стварати само тимским радом групе стручњака различитих профила: инжењера, математичара, програмера, медицинара, биолога, економиста, правника, хемичара, што већ зависи од области примене датог информационог система.

Након дискусија и размене мишљења на овогодишњем Саветовању, као и на још неким скуповима који су недавно третирали ову проблематику, укаzano је и на потребе и могућности озбиљнијег и обимнијег ангажовања домаће електронске индустрије у изради и реализацији програма производње и развоја електронских рачунара и пратеће опреме за аутоматску обраду података. Чула су се мишљења стручњака да је неопходно приступити, из више разлога, изради плана и програма потреба и могућности учешћа наше електронске индустрије у оваквом једном подухвату. Израда и остварење оваквог програма не би могла, нити би смела, да буде препуштена само иницијативама и договорима привреде односно произвођача на овом подручју, већ би израда и реализација оваквог програма морала да укључи и друге, пре свега, друштвене факторе. У овом погледу дилема нема. Влада мишљење да је крајње време да се приступи изради и реализацији плана и програма производње и развоја електронских рачунара и пратеће опреме у нашим националним оквирима. Искуства других земаља нам показују (и указују) да владе у појединим земљама на разне начине подстичу и помажу (дотацијама, итд) развој и реализацију оваквих програма. Тако је, на пример, у Великој Британији држава учествовала са око 10% у односу на средства која су одвојили произвођачи електронске индустрије у формирању компаније „ИЦЛ“. Са друге стране, земље као што су Румунија и Бугарска, већ у одређеној мери и самостално производе овакву опрему, што се могло видети и на овогодишњем Београдском сајму технике. Све ово, уз остале разлоге, указује на потребу једне шире заједничке акције која би поред наше електронске индустрије, укључила одговарајуће самоупрване, друштвене и политичке факторе (радне организације, интересне заједнице, коморе, СИБ, итд) у изради и реализацији програма и плана производње и развоја домаће електронске индустрије у овом правцу. Користи би биле вишеструке. Између осталог,

допринело би се смањењу притисака од увоза ове опреме, а која се, углавном, набавља из земаља девизног подручја. Тренутна ситуација на овом подручју у нас је таква да, после периода потпуне рестрикције увоза опреме за аутоматску обраду података, девизна средства која се траже за набавку и увоз ове опреме, у знатној мери превазилазе могућности и лимите оних девизних средстава која стоје на располагању за овакав увоз. Поред тога, вредело би испитати и могућности и услове набавке ове опреме и из других земаља (СССР-а, Чехословачке, Немачке ДР, Пољске и друге), где постоје могућности повољнијег кредитирања и динарског плаћања, мада овде постоје извесне тешкоће друге природе.

У сваком случају, као општа констатација овогодишњег Саветовања подвучена је потреба да се убудуће информациони системи разматрају у ширим контекстима него што је то било до сада, узимајући у обзир посебно њихов „друштвени“ аспект, као и констатација да је неопходно што хитније приступање изради и реализацији програма и и плана производње и развоја електронских рачунара и пратеће опреме за аутоматску обраду података у нас, уз учешће свих релевантних фактора индустрије и друштва. Ове констатације у најгрубљим цртама изражавају у мањој или већој мери мишљења стручњака VI југословенског саветовања о информационим системима.

*Стеван Лилић*